

Nr B 17

Utlåtande i anledning av väckt motion angående lagstiftning för säkrande av rätt till arbete, full sysselsättning och trygghet i anställningen, m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr B 126, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Henning Nilsson* i Gävle *m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om utarbetande av förslag till lagstiftning i överensstämmelse med vissa i motionen angivna punkter samt att detta snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

De punkter som sålunda borde lagfästas har i motionen angivits på följande sätt.

»1. Envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet förankras i lag.

2. Samhälleliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning inledes.

3. Kapitalisterna berövas rätten att själva avgöra om företag skall drivas eller slå igen. Där de vägrar att hålla i gång viktig produktion, övertar samhället företagen och driver dem i egen regi.

4. Skyldighet för företag att varsla om planerade förändringar av driften i så god tid, exempelvis två månader i förväg, att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidta lämpliga åtgärder.»

Beträffande motiveringen hänvisar motionärerna till motionen II: 149 vid 1958 års A-riksdag, vilken icke blev slutbehandlad av riksdagen före dess upplösning.

Vad angår de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 149.

I fråga om lagfästandet av rätten till arbete m. m. hänvisar motionärerna till artikel 23 moment 1 i den av Förenta Nationernas generalförsamling år 1948 antagna förklaringen om människans rättigheter.

Artikel 23 moment 1 i *förklaringen om människans rättigheter* lyder: »Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.»

Förklaringen om människans rättigheter antogs den 10 december 1948 av Förenta Nationernas generalförsamling »såsom en gemensam riktlinje

för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhällsorgan må under ständigt besinnande av denna förklaring sträva att i undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter samt genom framstegsfrämjande nationella och internationella åtgärder säkerställa ett allmänt och verksamt erkännande och iakttagande av desamma, såväl bland medlemsstaternas egna folk som folken i områden under deras överhöghet».

I två *likalydande motioner* (I: 319 och II: 381) vid 1953 års riksdag yrkades, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag på grundval av ovannämnda artikel 23 moment 1 samt att Kungl. Maj:t måtte utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter, särskilt med avseende på företag i s. k. enskild ägo.

Skälen för motionärernas hemställan eller beskaffenheten av de »tillämpningsföreskrifter», varom motionärerna hemställde, hade icke angivits i motionerna.

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 34 år 1953, hänvisade till att den svenska arbetslagstiftningen, liksom i regel den svenska lagstiftningen över huvud taget, icke innehåller sådana allmänna deklARATIONER som de i förklaringen om människans rättigheter uppställda samt hemställde att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid 1955 års riksdag framställdes i två *likalydande motioner* (I: 5 och II: 3) enahanda yrkande som i förevarande motion.

Andra lagutskottet, som behandlade nämnda motioner i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 22, anförde rörande förevarande fråga:

Vad först angår frågan om lagfästade av rätten till arbete m. m. på grundval av artikel 23 moment 1 i Förenta Nationernas förklaring om människans rättigheter uttalas i motionerna — i anslutning till ett påpekande av hur frågan lösts i Norge — att det närmast vore fråga om en principförklaring utan bindande förpliktelse för staten eller arbetsgivarna. Såsom utskottet i yttrande i frågan vid 1953 års riksdag uttalat, innehåller den svenska arbetslagstiftningen, liksom i regel den svenska lagstiftningen över huvud taget, icke sådana allmänna deklARATIONER. Strävandena inriktas i stället på utformningen av de åtgärder, som ger de allmänna grundsatserna konkret innehåll, såsom i förevarande hänseende åtgärder till tryggnad av en god och jämn sysselsättning, främjande av yrkesutbildning, åstadkommande av effektiv arbetsförmedling, beredande av arbete vid kriser, m. m. Utskottet finner det icke påkallat att i lagform uttrycka de allmänna riktlinjerna för dessa och liknande i motionerna berörda åtgärder och avstyrker därför motionerna i denna del.

Frågan om samhällseliga planeringsåtgärder för upp-
rätthållande av produktion och full sysselsättning är
föremål för behandling av den år 1955 tillsatta *stabiliseringsutredningen*,
vilkens arbete kommer att fortgå även under innevarande år (1958 års
riksdagsberättelse I Fi 19). I direktiven för utredningen (1956 års riksdags-
berättelse I Fi 31) anføres sålunda bl. a.:

Den fulla sysselsättningens upprätthållande utgör en målsättning, vars konkreta innebörd behöver ytterligare klarläggas. Härvid måste en avvägning ske i förhållande till andra målsättningar av aktuellt intresse. En sådan är bevarandet av ett stabilt penningvärde. En annan, varom enighet torde råda i vårt land, utgör fria organisationer på arbetsmarknaden, som utan direktiv från det allmännas sida träffar uppgörelse rörande lönevillkor och arbetsförhållanden. Den ekonomiska politiken måste vidare vara inriktad på att främja höjd produktivitet och ett snabbt framåtskridande, på en skälig inkomstfördelning och på bevarandet av förutsättningarna för ett fritt, omfattande och balanserat handelsutbyte med andra länder. Det är uppenbart, att dessa olika målsättningar, om de tas i en mycket preciserad form, lätt kan komma i konflikt med varandra. Det lär därvid mera vara fråga om att åstadkomma en avvägning mellan de olika målsättningarna, som särskilt på litet längre sikt inte torde vara oförenliga, än att generellt ge någon av dem prioritet framför de andra. Det bör ankomma på kommittén att söka finna ut i vilken utsträckning förutsättning finns för en omfattande anslutning till en rimlig avvägning mellan de olika målsättningarna.

Det är uppenbart att den fulla sysselsättningens realiserande kräver en samordnad användning av den ekonomiska politikens olika medel. Den nya utredningen bör därför undersöka, i vad mån det är möjligt att utforma riktlinjer för användningen av de medel som kan stå till förfogande. Det gäller härvidlag att draga praktiska slutsatser av de vetenskapliga undersökningarna och andra överväganden. En utformning av rättesnören och regler för den praktiska politiken bör därvid försökas, så långt detta är möjligt och bedöms vara av värde, även om de vetenskapliga undersökningarna resulterat i en mera skeptisk syn och ett understrykande av problemens komplicerade art.

Enligt en presskommuniké den 5 juni 1958 har chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, efter förslag av Landsorganisationen i Sverige tillkallat den s. k. *sysselsättningsberedningen* som ett led i åtgärderna för att trygga den fulla sysselsättningen. I beredningen ingår bl. a. statsrådet Nilsson såsom ordförande, chefen för arbetsmarknadsstyrelsen samt representanter för arbetsmarknadens parter.

År 1944 träffades mellan dåvarande *arbetsmarknadskommissionen* och en för *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* gemensam kommitté, sedermera ombildad till Industriens produktionsråd, en överenskommelse om frivilligt varsel vid driftsnedläggelser, driftsinskränkningar och permitteringar. Enligt överenskommelsen hade industriföretagen att till myndigheterna meddela det antal arbetare, som under de närmast följande två månaderna väntades behöva permitteras eller avskedas.

Bakgrunden till att denna överenskommelse träffades var, att man i slutet av kriget räknade med att under en övergångsperiod svårigheter skulle kunna uppstå att upprätthålla sysselsättningen framför allt inom de industrier, vilkas kapacitet i betydande grad togs i anspråk för militära beställningar.

I början av år 1952 hölls mellan *arbetsmarknadsstyrelsen* å ena sidan och *Sveriges industriförbund*, *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Industriens produktionsråd* å andra sidan — i syfte att få till stånd en effektivisering

och aktualisering av varselsystemet — överläggningar rörande åtgärder i anledning av driftsnedläggelse och driftsinskränkning m. m. Dessa överläggningar resulterade i en överenskommelse, som innebar en omorganisation av varselsystemet. I fortsättningen skulle sålunda uppgifter om driftsnedläggelse etc. lämnas från företagsledningen till länsarbetsnämnden (länsarbetsdirektören eller arbetsförmedlingsinspektören). Vid företagets kontakt med länsarbetsnämnden bör enligt överenskommelsen uppgifter lämnas om vid vilken tidpunkt avskedandena eller permitteringarna avses komma att genomföras, antalet anställda som beröres, driftsinskränkningens hållanden senast två månader före driftsnedläggelsen;

Beträffande de fall av permitteringar och avskedanden för vilka rapporteringsskyldighet föreligger och den tidpunkt då länsarbetsnämnden skall underrättas har överenskommelsen följande huvudsakliga innebörd. Meddelande till länsarbetsnämnden lämnas

a) vid definitiv driftsnedläggelse i mycket god tid och under alla förhållanden senast två månader före driftsnedläggelsen;

b) vid driftsinställelse, varmed avses totalt driftstopp under mer än 14 dagar, senast två månader före driftsinställelsen;

c) vid driftsinskränkning av mera väsentlig betydelse senast två månader före åtgärdens vidtagande eller, om i undantagsfall inskränkningen icke rimligen kunnat förutses redan två månader i förväg, i så god tid som möjligt;

d) vid korttidspermittering — varmed avses permittering av mera väsentlig betydelse, meddelad på viss tid, ej överstigande 14 dagar — i god tid före permitteringstillfället;

e) vid fortlöpande arbetstidsförkortning — varmed avses sådan inskränkning av arbetstiden, en eller flera dagar per vecka, som berör en mera väsentlig del av arbetsstyrkan — i god tid före åtgärdens vidtagande; samt

f) vid permittering eller avskedande av säsongarbetare i så god tid som möjligt, innan arbetskraften kommer att friställas.

Beträffande underrättelse till de anställda om driftsnedläggelse finns bestämmelser i ett mellan Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige år 1946 träffat *avtal om företagsnämnder*. Enligt 6 § i avtalet skall, när fråga uppkommer om nedläggande, inställelse eller väsentlig inskränkning av ett företags drift, i så god tid som möjligt innan dylik åtgärd vidtages, samråd därom äga rum inom företagsnämnden. Därest sådan åtgärd anmäles till offentlig myndighet, skall enligt samma bestämmelse dylik anmälan delgivas nämnden och denna fortlöpande hållas underrättad om ärendets utveckling.

Vidare gäller — med vissa undantag — enligt 7 § i avtalet att vid uppsägning eller permittering av arbetare från anställning, som varat minst nio månader, skall arbetsgivaren lämna varsel om den ifrågasatta åtgärden med uppgift å de arbetare, vilka anses böra uppsägas eller permitteras. Varsel skall senast fjorton dagar före uppsägningen eller meddelandet om permitteringen lämnas till en för arbetarna därtill utsedd representant i företags-

nämnden. Påkallas på grund av omständighet, som ej kunnat av arbetsgivaren förutses, minskning av arbetsstyrkan inom kortare tid än den sålunda föreskrivna varseltiden, skall varsel lämnas så fort ske kan. Då så från någongondera sidan begäres, skall samråd ofördröjligen äga rum inom nämnden rörande den tilltänkta åtgärden.

Vid 1952 års riksdag hemställdes i en motion i andra kammaren (II: 141) om utredning rörande anmälningsskyldighet för industriföretag om inskränkningar i driften. Motionen hänvisades till bankoutskottet och behandlades i dess utlåtande nr 15.

Över motionen avgavs yttranden av arbetsmarknadsstyrelsen, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och Tjänstemännens centralorganisation.

Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation tillstyrkte det i motionen framställda förslaget om en utredning rörande den ifrågasatta anmälningsskyldigheten. Organisationerna tog dock icke ställning till frågan om formen för en skärpt reglering av ifrågavarande spørsmål. TCO framhöll sålunda, att det vore uppenbart att det skulle innebära en klar fördel om skyldighet föreläge för företaget att meddela kommun och arbetsmarknadsorganen om en förestående driftsinskränkning. Huruvida detta borde åstadkommas lagstiftningsvägen eller via överenskommelser mellan industrien och arbetsmarknadsstyrelsen borde enligt TCO utredas.

Arbetsmarknadsstyrelsen underströk i sitt yttrande, att det för arbetsmarknadsmyndigheterna självfallet vore av största vikt att på ett så tidigt stadium som möjligt erhålla kännedom om förestående driftsnedläggelser, driftsinskränkningar och permitteringar inom näringslivet. Under hänvisning till den då nyligen träffade, ovan i huvudsak återgivna överenskommelsen rörande effektivisering och aktualisering av varselsystemet uttalade sig emellertid arbetsmarknadsstyrelsen för att den frivilliga överenskommelsen bibehölles.

Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund avstyrkte i gemensamt utlåtande motionen under hänvisning till den träffade frivilliga överenskommelsen. Enligt Arbetsgivareföreningen och Industriförbundet finnes icke anledning att ifrågasätta det rådande varselsystemets betydelse som ett smidigt och effektivt system för lämnande av förhandsinformationer till de statliga arbetsmarknadsorganen om planerade driftsinskränkningar och driftsnedläggelser.

Efter påpekanden från Industriens produktionsråd hade, framhölls vidare i utlåtandet, i en del fall företagen ändrat sina dispositioner och utsträckt avvecklingsperioden.

Bankoutskottet fann det angeläget, att garantier skapades för att företagen fullgjorde viss rapportskyldighet vid inskränkningar i driften. Med hänsyn till den år 1952 träffade frivilliga överenskommelsen om viss varsel-skyldighet ansåg utskottet det emellertid icke erforderligt att föreslå riksdagen att hemställa hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet och hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagen åtgärd.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Efter 1952 års riksdagsbehandling av varselfrågan har viss utbyggnad av det frivilliga systemet skett. Arbetsmarknadsstyrelsen tillställde i mitten av år 1952 statliga verk med arbetarpersonal, förvaltningarna i Sveriges städer, köpingar och landskommuner samt företag, som icke var anslutna till Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges industriförbund, tryckta meddelanden med informationer om den år 1952 träffade frivilliga överenskommelsen om varselskyldighet och framhöll, att det vore angeläget, att det nya varselsystemet tillämpades även av arbetsgivare, som icke vore anslutna till de organisationer, med vilka överenskommelsen träffats. Överenskommelse om förhandsinformationer vid personalinskränkningar har härefter, enligt vad som från arbetsmarknadsstyrelsen inhämtats, träffats med *Handelns arbetsgivareorganisation* och *Kooperationens förhandlingsorganisation*.

Vid 1954 års riksdag hemställdes i två *likalydande motioner* (I: 8 och II: 15), att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag, som stipulerade skyldighet för företag att minst två månader i förväg underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftsinskränkningar.

Motionerna behandlades av *andra lagutskottet* i dess av riksdagen godkända utlåtande nr 6 år 1954. Utskottet framhöll, att svåra arbetsmarknadsproblem kunde uppkomma, då företag nedlade eller inskränkte driften, samt att det vore av stor vikt, att arbetsmarknadsorganen i god tid erhöle vetskap om de förändringar i driften, som företagen planerade. Efter en redogörelse för det frivilliga varselsystem som tillämpades uttalade utskottet, att utskottet med hänsyn till den utveckling det frivilliga varselsystemet undergått icke fann erforderligt att nu i lag stadga skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerad driftsnedläggelse eller driftsinskränkning. Därest erfarenheten gäve vid handen, att systemet icke fungerade med tillräcklig effektivitet, borde spørsmålet emellertid kunna upptagas till förnyat övervägande. Utskottet förutsatte, att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksammat skulle följa systemets tillämpning och taga de initiativ, som kunde påkallas av förhållandena på området.

Vid 1955 års riksdag framställdes i de förutnämnda motionerna I: 5 och II: 3 enahanda yrkande i fråga om varselskyldigheten som i förevarande motion. I sitt ovannämnda utlåtande nr 22 anförde *andra lagutskottet* rörande denna fråga:

Beträffande frågan om skyldighet för företag att i god tid varsla om planerade förändringar av driften, så att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidtaga lämpliga åtgärder, syftar motionärerna till en konkret utformning i lag av sådan skyldighet. Utskottet vill här — såsom skett i tidigare utskottsutlåtanden i ämnet — hänvisa till att mellan arbetsmarknadsstyrelsen samt organisationer å arbetsgivarsidan sedan flera år föreligger en överenskommelse om underrättelse till arbetsmark-

nadsorganen vid driftsnedläggelse och driftsinskränkning m. m. Därest erfarenheten ger vid handen, att detta system icke fungerar med tillräcklig effektivitet, bör spørsmålet om en lagstiftningsvägen genomförd reglering av frågan enligt utskottets mening upptagas till övervägande. Såsom utskottet i tidigare uttalande anfört har utskottet förutsatt, att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksamtar följder systemets tillämpning och tar de initiativ, som kan påkallas av förhållandena på området. Arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid icke påfordrat någon ändring av gällande överenskommelse eller hemställt om dennas ersättande med lagstiftning i ämnet. Ej heller eljest har, sedan riksdagen senast under fjolåret behandlade frågan, förekommit något som enligt utskottets bedömning bör föranleda till ändrat ställningstagande från riksdagens sida. Utskottet kan därför icke heller i denna del tillstyrka motionerna.

Utskottet

I motionen hemställes om lagstiftning, vari fastslås envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet. En sådan deklaration överensstämmer med artikel 23 moment 1 i Förenta Nationernas förklaring om människans rättigheter. Frågan om lagstiftning på grundval av nämnda stadgande har tidigare behandlats av riksdagen. I enlighet med vad utskottet hemställt har riksdagen därvid förklarat, att sådan lagstiftning icke borde komma i fråga. Såsom skäl härför har anförts, att den svenska arbetslagstiftningen, liksom i regel den svenska lagstiftningen över huvud taget, icke innehåller sådana allmänna deklarationer som de i förklaringen om de mänskliga rättigheterna uppställda samt att strävandena i vårt land i stället inriktas på utformningen av de åtgärder, som ger de allmänna grundsatserna konkret innehåll, såsom i förevarande hänseende åtgärder till tryggnad av en god och jämn sysselsättning, främjande av yrkesutbildning, åstadkommande av effektiv arbetsförmedling, beredande av arbete vid kriser, m. m. Utskottet anser de anförda skälen alltjämt äga giltighet.

Vad så angår frågan om lagstiftning rörande samhällliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning vill utskottet hänvisa till att problemen rörande produktionens och den fulla sysselsättningens upprätthållande är föremål för övervägande av den år 1955 tillkallade stabiliseringsutredningen. Vidare må erinras om att nämnda problem fortlöpande följes av den efter förslag av Landsorganisationen i Sverige i maj 1958 tillkallade s. k. sysselsättningsberedningen. Enligt utskottets mening saknas skäl att tillgripa lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område.

Vidkommande slutligen yrkandet om att i lag skall föreskrivas skyldighet för företaget att varsla om planerade förändringar av driften i så god tid, exempelvis två månader i förväg, att arbetsmarknadsmyndigheterna kan överväga och vidta lämpliga åtgärder, vill utskottet erinra om att denna fråga vid tidigare tillfällen behandlats av riksdagen i anledning av motioner

med liknande yrkanden. Dessa har därvid i enlighet med utskottets hemställan icke vunnit riksdagens bifall. I sin motivering härför har utskottet hänvisat till att mellan arbetsmarknadsstyrelsen samt organisationer å arbetsgivarsidan sedan flera år förelegat en överenskommelse om underrättelse till arbetsmarknadsorganen vid driftsnedläggelse och driftsinskränkning m. m. Vidare har anförts, att arbetsmarknadsstyrelsen — som förutsatts uppmärksamt följa tillämpningen av överenskommelsen och taga de initiativ förhållandena på området kunde påkalla — icke påfordrat någon ändring i överenskommelsen eller hemställt att denna skulle ersättas med lagstiftning. Någon ändring i de förhållanden som sålunda åberopats såsom skäl för tidigare avslagsbeslut i ämnet har, såvitt utskottet kan finna, icke inträffat. Ej heller i övrigt har förekommit något, som kan motivera ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida till förevarande fråga.

På grund av vad sålunda anförts och då utskottet ej heller finner skäl för öfifall till motionsyrkandena i övrigt, får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: B 126, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 november 1958

På andra lagutskottets vägnar:

EDVIN JACOBSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne, fru Carlqvist, herrar Mannerskantz, Edström och Eric Carlsson*;

från a n d r a kammaren: herrar Jacobsson i Tobo, Odhe, fröken Sandell, fröken Höjer, herr Fredriksson*, fru Eriksson i Ängelholm, herrar Gustavsson i Alvesta* och Björkman.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.